

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นผลการวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 ผู้วิจัยได้สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. วิธีการดำเนินการวิจัย
3. สรุปผลการวิจัย
4. อภิปรายผลการวิจัย
5. ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1
2. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1
4. เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การกำหนดประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูและบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยองเขต 1 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 114 โรงเรียน จำนวนครูและบุคลากรทางการศึกษา ทั้งหมดรวม 2,621 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1. ออนไลน์. 2564)

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูและบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษากระบี่ของเขต 1 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 338 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางเทียบหากกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่มอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970: อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2556 : 43) และใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้ อำเภอที่ตั้งของสถานศึกษาเป็นชั้นของการสุ่ม หลังจากนั้นคัดเลือกครูและบุคลากรทางการศึกษา ของแต่ละอำเภอที่ตั้งของสถานศึกษาด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้กลุ่ม ตัวอย่างครู จำนวน 338 คน

การเลือกกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษากระบี่ของ เขต 1 จำนวน 14 คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยมีวิธีดำเนินการตามลำดับ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างครอบคลุมตามตัวแปรที่ใช้ ในการวิจัย วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปเป็นนิยามศัพท์ของการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม และการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา

2. เลือกเทคนิคที่ใช้ในการวัดในครั้งนี้เลือกเทคนิคการวัดเจตคติของตามแนวคิดของ ลิเคิร์ต (Likert Scale) (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2560 : 60) ที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับจากมากที่สุดจนถึงน้อยที่สุด ดังนี้

5 หมายถึง การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมมากที่สุด, การเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมในสถานศึกษามากที่สุด

4 หมายถึง การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมมาก, การเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมในสถานศึกษามาก

3 หมายถึง การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมปานกลาง, การเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมในสถานศึกษาปานกลาง

2 หมายถึง การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมน้อย, การเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมในสถานศึกษาน้อย

1 หมายถึง การประยุกต์ใช้หลักสารานุกรมน้อยที่สุด, การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาน้อยที่สุด

3. สร้างข้อความเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม ตามความคิดเห็นของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 จำนวน 30 ข้อความ และข้อความเกี่ยวกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 จำนวน 20 ข้อความ ตามนิยามศัพท์ที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4. นำข้อความที่สร้างขึ้นทั้งหมดมาปรับปรุงภาษาให้อ่านง่าย เข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน แล้วจัดเรียงข้อความตามรูปแบบของการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของข้อความรายข้อ นำแบบตรวจสอบความตรงของข้อความรายข้อไปให้ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อขอคำแนะนำ จากนั้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ลงความเห็น ว่าข้อความแต่ละข้อตรงกับสิ่งที่ต้องการวัดหรือไม่ โดยให้ +1 คะแนนถ้าลงความเห็นว่าตรง ให้ 0 คะแนนถ้าลงความเห็นว่าไม่แน่ใจ และให้ -1 คะแนนถ้าลงความเห็นว่าไม่ตรง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ไปหาค่าความตรงเชิงเนื้อหาของข้อความรายข้อด้วยวิธีการหาค่าดัชนี IOC (Index of Item-Objective Congruence) โดยนำคะแนนของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คน มาหาค่าเฉลี่ยรายข้อแล้วคัดเลือกข้อที่มีค่าดัชนี IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปแล้วนำไปใช้สร้างแบบวัดการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรมกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา ได้ข้อความที่ใช้วัดการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม จำนวน 30 ข้อ และได้ข้อความที่ใช้วัดการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา จำนวน 20 ข้อ

5. นำข้อความที่คัดเลือกไว้ตามข้อ 4 มาสร้างเป็นแบบวัดการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรมกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา โดยจัดเรียงข้อความหรือข้อคำถามตามลำดับของตัวแปรแล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product-Moment Correlation Coefficient) ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับ (Item-Total Correlation) คัดเลือกข้อที่มีค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไปได้ข้อความที่ใช้วัดการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม 6 ในการบริหารตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครู จำนวน 30 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ 0.22 ถึง 0.86 และได้ข้อความ ที่ใช้วัดการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา จำนวน 20 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ 0.22 ถึง 0.86 และได้ค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.94

6. นำข้อความที่คัดเลือกไว้ตามข้อ 5 มาสร้างเป็นแบบวัดการประยุกต์ใช้หลักสารนิยธรรม และการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา โดยจัดเรียงข้อคำถามตามลำดับของตัวแปรแล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาระยะของ เขต 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ทดลองใช้ครั้งแรก จำนวน 30 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach, 1990 : 202-204) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดการประยุกต์ใช้หลักสารนิยธรรม 6 ในการบริหารเท่ากับ 0.97 และค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาเท่ากับ 0.95 และได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.97

7. นำแบบสอบถามที่หาค่าอำนาจจำแนก (r) และความเชื่อมั่นแล้วตามข้อ 6 ที่สมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริงต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีถึงผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ผู้วิจัยส่งเครื่องมือรวบรวมข้อมูลไปยังโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 306 ฉบับด้วยตนเอง พร้อมทั้งขอความอนุเคราะห์ให้สถานศึกษาส่งเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลให้กับครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างตอบและรวบรวมไว้ โดยผู้วิจัยกำหนดวันในการรับเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการเก็บเครื่องมือรวบรวมข้อมูลกลับคืนด้วยตนเอง
3. ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามคืนและมีความสมบูรณ์จำนวน 306 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

เชิงปริมาณ

1. วิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักสารนิยธรรมกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา ด้วยวิธีหาค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2554 : 127)

คะแนนเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม, การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา เห็นด้วยมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม, การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา เห็นด้วยมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม, การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา เห็นด้วยปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม, การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา เห็นด้วยน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม, การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา เห็นด้วยน้อยที่สุด

2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรมกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ของ เขต 1 ด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product-Moment Correlation Coefficient) โดยมีเกณฑ์ในการแปลความหมาย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2554 : 127)

- สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าเท่า 1.00 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันอย่างสมบูรณ์
- สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าตั้งแต่ 0.80 - 0.99 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันสูงมาก
- สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าตั้งแต่ 0.60 - 0.79 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันสูง
- สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าตั้งแต่ 0.40 - 0.59 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันปานกลาง
- สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าตั้งแต่ 0.20 - 0.39 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันต่ำ
- สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าตั้งแต่ 0.01 - 0.19 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันต่ำมาก
- สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าเท่ากับ 0.00 หมายถึง ไม่มีความสัมพันธ์กัน

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรมกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ของ เขต 1 สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 338 คน จำแนกตามสถานภาพเพศ ส่วนใหญ่เป็นหญิง จำนวน 258 คน คิดเป็นร้อยละ 76.30 และเป็นเพศชาย จำนวน 80 คน คิดเป็น ร้อยละ 23.70 ส่วนใหญ่มีอายุ 31-40 ปี จำนวน 153 คน คิดเป็นร้อยละ 45.30 อายุ 41-50 ปี จำนวน 99 คน คิดเป็นร้อยละ 29.30 อายุ 20-30 ปี จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 17.50 และอายุ 51-60 ปี จำนวน 27 คน

คิดเป็นร้อยละ 8.00 ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงาน ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 16.90 ประสบการณ์ 5-10 ปี จำนวน 178 คน คิดเป็นร้อยละ 52.70 ประสบการณ์ 11-20 ปี จำนวน 94 คิดเป็นร้อยละ 27.80 และประสบการณ์ 20 ปีขึ้นไป จำนวน 9 คิดเป็นร้อยละ 2.70 ตามลำดับ

2. การประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาของ เขต 1 มีค่าเฉลี่ยโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านเมตตาศาสนกรรม ($\bar{x} = 4.37$) ด้านเมตตามโนกรรม ($\bar{x} = 4.36$) ด้านทฤษฎีสามัญญาตา ($\bar{x} = 4.33$) ด้านสาธารณโภคี ($\bar{x} = 4.32$) ด้านศีลสามัญญาตา ($\bar{x} = 4.31$) และด้านเมตตามโนกรรม ($\bar{x} = 4.30$) ตามลำดับ

3. การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาระยะของ เขต 1 แต่ละด้าน มีค่าเฉลี่ยโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับ ค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ($\bar{x} = 4.40$) ด้านการ ปลุกฝังวัฒนธรรมแนวคิดเชิงบวก ($\bar{x} = 4.32$) ด้านการสื่อสารเชิงสันติ ($\bar{x} = 4.30$) และด้านการ บริหารแบบมีส่วนร่วม ($\bar{x} = 4.28$) ตามลำดับ

4. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรมกับการ เสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยะของ เขต 1 ด้าน เมตตาศาสนกรรม (X_1) ด้านเมตตาวจรกรรม (X_2) ด้านเมตตามโนกรรม (X_3) ด้านสาธารณโภคี (X_4) ด้านศีลสามัญญาตา (X_5) และด้านทฤษฎีสามัญญาตา (X_6) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01 โดยการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรมกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยะของ เขต 1 มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01 มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง 15 คู่ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่าง 0.46 ถึง 0.56 และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม กับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยะของ เขต 1 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีความสัมพันธ์อยู่ใน ระดับสูงมาก 6 คู่ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ 0.62 ถึง 0.70

5. การประยุกต์ใช้หลักสารานุกรมกับการเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยะของ เขต 1 โดยการศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม

การประยุกต์ใช้หลักสารานุกรมกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยะของ เขต 1 โดยมีปัจจัย 2 ประการคือ 1) ปัจจัยภายนอก สถานศึกษา ได้แก่ นโยบายการบริหารจากหน่วยงานต้นสังกัด หลักสูตรสถานศึกษา แนวโน้ม

ของการศึกษาจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม ความต้องการตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ การพัฒนาความสัมพันธ์อันดี ระหว่างโรงเรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษา นักเรียน และชุมชน 2) ปัจจัยภายในสถานศึกษา ได้แก่ การพัฒนาความสัมพันธ์ของบุคลากรในสถานศึกษา การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่ายการศึกษา ความต้องการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา มีวิธีการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาโดยการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม ด้วยวิธีการดังนี้ 1) เมตตาทายกรรม เมตตาวจิกรรม เมตตาเมตตามโนกรรม คือ การพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม “คิดดี พูดดี ทำดี” เป็นแบบอย่างที่ดีในการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ 2) สาธารณโภคี คือ ยึดผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง การสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากรในสถานศึกษาให้การดูแล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันและกันอยู่เสมอ สนับสนุนทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามูลฐานและคุณภาพงานของสถานศึกษา 3) ศีลสามัญญตา คือ บุคลากรในสถานศึกษายึดมั่นในหลักคุณธรรม จริยธรรม รักษาคุณระเบียบ ร่วมสร้างวัฒนธรรมองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งความมีระเบียบวินัย และ 4) ทิฎฐิสามัญญตา คือ การกำหนดเป้าหมายร่วมกัน รับฟังปัญหา ร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน รวมทั้งยอมรับฟังคำติชมจากเพื่อนร่วมงาน และพร้อมที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ลักษณะการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อเป็นการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาดังกล่าว จะทำให้สถานศึกษาเกิดกระบวนการบริหารงานอย่างเป็นระบบ ส่งผลต่อประสิทธิภาพงานของสถานศึกษาทำให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น มีองค์ประกอบคือ 1) การบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยให้โอกาสในการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบ 2) การสื่อสารเชิงสันติ เป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีในระหว่างการทำงาน อีกทั้งยังสามารถใช้การสื่อสารอย่างสันติเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการสร้างเครือข่ายของสถานศึกษาได้อีกทางหนึ่ง 3) การสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน โดยการเสริมสร้างกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้แก่เพื่อนร่วมงาน ดูแลเอาใจใส่ยึดหลักทฤษฎีการเสริมแรง และ 4) การปลูกฝังวัฒนธรรมแนวคิดเชิงบวก เป็นการเสริมสร้างให้บุคลากรมีความรักในหน้าที่รักในองค์กร และมีความสุขในการทำงาน ปัจจัยดังกล่าวเกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการบริหารส่งผลให้เกิดสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา เป็นการพัฒนามูลฐานพัฒนาคุณภาพงาน และพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งความสุขได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาของ เขต 1 ครั้งนี้ มีประเด็นสำคัญที่สมควรนำมาอภิปราย ดังนี้

1. การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาของ เขต 1 มีค่าเฉลี่ยโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับ มากทุกด้าน เมื่อเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านเมตตาทายกรรม ด้านเมตตาโมกกรรม ด้านทิวฐิสามัญญาตา ด้านสาธาณ โภคิ ด้านศีลสามัญญาตา และด้านเมตตาโมกกรรม ตามลำดับ ผลการศึกษาดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาของ เขต 1 มีการนำการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ช่วยเสริมสร้างความรัก ความสามัคคี และพัฒนาผลงาน ให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ กัลยกร ลากเคโซ และ สุกิจ ชัยมุสิก (2562) ได้ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้ หลักสาราณียธรรมในการปฏิบัติงาน ของบุคลากร เทศบาลนครแหลมฉบัง อำเภอสัตร์ราชา จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) บุคลากร เทศบาลนครแหลมฉบัง อำเภอสัตร์ราชา จังหวัดชลบุรี ที่ตอบแบบสอบถาม มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการปฏิบัติงานทั้ง 6 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก และ สอดคล้อง สุริยนต์ จันทร์ศิริ และพระมหาหรรษา ฆมฺมหาโส (2563) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างแรงงาน เพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุข ด้วยหลักพุทธสันติวิธี: ศึกษา กรณีศูนย์บริหารและจัดการชนบัตรจังหวัดระยอง ผลการวิจัยพบว่า ทฤษฎีการสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างแรงงานของศูนย์บริหารและจัดการชนบัตรระยอง หลักพุทธสันติวิธีนำมาใช้เพื่อให้เกิด องค์กรสันติสุข คือ หลักสาราณียธรรม 6 ได้แก่ 1) เมตตาทายกรรม 2) เมตตาโมกกรรม 3) เมตตาโมกกรรม 4) สาธาณ โภคิตา 5) ศีลสามัญญาตา 6) ทิวฐิสามัญญาตา การบริหารแรงงาน สัมพันธ์ คือ สาราณียธรรม 6 สรุปได้ว่า หลักสาราณียธรรมเป็น แนวทางสำคัญในการปฏิบัติที่ช่วย เสริมสร้างความรักความสามัคคี และพัฒนาผลงาน ให้มีประสิทธิภาพ ให้สอดคล้องกับต้องการ ที่จะเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่น ให้เกิดขึ้นในองค์กรและสังคม ควรที่จะต้องนำเอา หลักธรรมทั้ง 6 ประการนี้ไปใช้อยู่ตลอดเวลา จึงถือว่าเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะนำมา ประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา

2. การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ระยะเวลาของ เขต 1 แต่ละด้าน มีค่าเฉลี่ยโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมาก ไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ด้านการปลูกฝังวัฒนธรรมแนวคิดเชิงบวก ด้านการสื่อสารเชิงสันติ และด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วม ตามลำดับ สอดคล้องกับ

อาหมัด ซุลฟาดห์ลี ไครูดดีน (Ahmad Zulfadhli Khairuddin, 2020) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาเพื่อสันติภาพและวัฒนธรรมสันติภาพในการศึกษาระดับอุดมศึกษา : กรณีศึกษาของผู้บริหารวิชาการในมหาวิทยาลัยของรัฐในมาเลเซียที่ได้รับการคัดเลือก การศึกษานี้ ศึกษาบทบาทและทัศนคติของนักวิชาการชาวมาเลเซียในการส่งเสริมสันติภาพในสถาบันอุดมศึกษา ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า เมื่อนำการศึกษาเพื่อสันติภาพ ไปใช้ในการศึกษาระดับอุดมศึกษา จำเป็นต้องใช้ความสามารถในการเป็นผู้นำ และการปลูกฝังวัฒนธรรมสันติภาพเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการนำการศึกษา เพื่อสันติภาพมาสู่การศึกษา สอดคล้องกับ เวโรนิกา คูโล (Veronica Kulo, 2014 : 1) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การแก้ปัญหาความขัดแย้งของไนจีเรียผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสำหรับการพัฒนาสันติภาพและเศรษฐกิจ ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นผู้บริหารให้ความร่วมมือกลยุทธ์ในการแก้ไขข้อขัดแย้งในโรงเรียน ในขณะที่ปกติมีการหลีกเลี่ยงและผู้บริหารโรงเรียนไม่ค่อยได้ใช้กลยุทธ์บังคับจึงเป็นข้อแนะนำว่า ผู้บริหารโรงเรียนควรเป็นได้รับการฝึกฝนอย่างเหมาะสมในศิลปะแห่งการศึกษาสันติภาพและการแก้ไขข้อขัดแย้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคนิคการไกล่เกลี่ย สอดคล้องกับ อิบราฮิม มุฮัมหมัด ทานิมู และมัรยัม อดาามู การ์บา (Ibrahim Muhammad Tanimu, and Maryam Adamu Garba, 2018 : 2) ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทของผู้บริหารการศึกษาในการส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งสันติภาพในวิทยาลัยการศึกษาในพื้นที่ภาคกลางตอนเหนือ – เขตการเมือง ประเทศไนจีเรีย มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของผู้บริหารในการส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งสันติภาพในวิทยาลัยการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการส่งเสริมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น จึงแนะนำว่าผู้บริหารโรงเรียนควรสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสงบสุขในการปกครองในวิทยาลัยการศึกษาของตน สอดคล้องกับอากัสรา ลีตอนเตา และคณะ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา : การวิจัยทฤษฎีฐานราก ผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษามีข้อสรุป ดังนี้ 1) การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาเป็นกระบวนการป้องกัน แก้ไขและเยียวยาฟื้นฟูการเกิดความขัดแย้งในสถานศึกษา การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ด้านโครงสร้าง และด้านจิตใจ สอดคล้องกับยุพเรศ จังพานิช (2561) ได้ศึกษาเรื่อง สันติวัฒนธรรมการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร ผลการวิจัยพบว่า พนักงานการประปานครหลวงโดยภาพรวมมีความผูกพันในองค์กรอยู่ในระดับมาก จากการวิเคราะห์รายด้าน

สรุปได้ว่า ในทุกหน่วยงานหรือทุกองค์การหากเกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่มบุคคล สามารถแก้ไขได้โดยการเสริมสร้างหลักสันติวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นการบริหาร

สถานศึกษาแบบสันติวิธี สามารถนำไปปรับปรุงและพัฒนาให้เกิดประโยชน์ แก่ผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ชุมชน และสังคม

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 โดยรวม มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับ ศิริศรี วีระไวทย และชนิตา รัชกุลพลเมือง (2557) ได้ศึกษาเรื่อง การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ผลการวิจัยการนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานสำหรับประเทศไทยมียุทธศาสตร์ คือ 1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการจัดการศึกษาในภาพรวม 2) ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ 3) ยุทธศาสตร์การค้นพบ เข้าใจ และเข้าถึงพลังเครือข่าย 4) ยุทธศาสตร์การจัดการเครือข่าย 5) ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ 6) ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษานักเรียนเพื่อนักเรียน 7) ยุทธศาสตร์การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานต่างประเทศ 8) ยุทธศาสตร์การจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ 9) ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมพลังแกนนำ 10) ยุทธศาสตร์การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ สอดคล้องกับ ศรีคม เพ็ญพิวงค์ พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ และขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ (2561) แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนด้วยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนวัดคูบัวอน เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนวัดคูบัวอน มีความสัมพันธ์ของการใช้พุทธสันติวิธีในการสร้างความร่วมมือ ซึ่งมีแนวทางการสร้างความร่วมมือ ดังนี้คือ 1) การปรับทัศนคติของชุมชนในการหวงแหนวัดเป็นสมบัติของชุมชน 2) การสร้างกติกาอย่างมีส่วนร่วมและยึดเป็นแนวปฏิบัติที่ชุมชนต้องร่วมมือ 3) การปรับใจเข้าหากันมองทุกอย่างด้วยเมตตา 4) การพัฒนาท่าทีการแสดงออกต่อกันด้วยเมตตา 5) การสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่เมตตาในชุมชน และ 6) การจัดสรรด้วยความเป็นธรรมในมุมมองประโยชน์ ต่อส่วนรวม และเกิดการร่วมแรงร่วมใจกัน ซึ่งจะช่วยในการสร้างสันติสุข ความเจริญรุ่งเรือง ให้แก่ชุมชนได้อย่างแท้จริงและมั่นคง

สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา ความสัมพันธ์กันทางบวก กล่าวคือ ผู้บริหารสถานศึกษามีการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในระดับมาก และส่งผลให้มีการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาระดับมากเช่นเดียวกัน

4. การศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อเป็นการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ

1) เมตตากายกรรม คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษามีการประพฤติดีต่อกัน พัฒนาตนเองให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ 2) เมตตาวจีกรรม คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษามีเมตตาทางวาจาต่อกัน 3) เมตตามโนกรรม คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษามีกัลยาณมิตรต่อกัน 4) สาธารณโภคี คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษา มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน 5) ศีลสามัญญตา คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นผู้รักษาระเบียบวินัย จรรยาบรรณวิชาชีพ และ 6) ทิฏฐิสามัญญตา คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษารู้จักรับฟังความคิดเห็นส่วนรวม สอดคล้องกับแนวคิดของ กัลยกร ลากเคโซ และสุกิจ ชัยมุสิก (2562 : 263-264) จากการสัมภาษณ์แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลนครแหลมฉบัง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี กล่าวว่า การบริหารราชการแผ่นดินเกี่ยวกับงานด้าน โครงสร้างพื้นฐาน ถือเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการพัฒนาท้องถิ่นในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และความมั่นคงของประเทศ บุคลากรผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีความสามัคคีปรองดองกัน มีน้ำใจช่วยเหลืองานซึ่งกันและกันแสดงกิริยามารยาทที่สุภาพต่อกัน สื่อสารกันด้วยวาจาที่ไพเราะ ยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม คำนึงถึงวัตถุประสงค์ของงานเป็นหลัก มีความรักความพอใจในองค์กร ใฝ่ศึกษาเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ มีจิตสาธารณะในการช่วยเหลือผู้อื่น รู้จักบูรณาการงานร่วมกันทุกภาคส่วน มีความซื่อสัตย์สุจริต ต่อหน้าที่ สิ่งเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี มีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง ทัวถึง และรวดเร็ว

การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษาที่มีสันติวัฒนธรรมประกอบด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญ คือ 1) การบริหารแบบมีส่วนร่วม การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมบริหารในกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยยึดหลักการกระจายอำนาจ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน 2) การสื่อสารเชิงสันติ ทำให้เกิดความรู้สึกลงใจต่อกันและกัน เกิดสภาพบรรยากาศที่ดีในการปฏิบัติงาน 3) การสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน การเปิดเผยตนเองไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษา มีทักษะการสื่อสารทำความเข้าใจ มีการยอมรับและส่งเสริมซึ่งกันและกันในทางที่ดี และ 4) การปลูกฝังวัฒนธรรมแนวคิดเชิงบวก เป็นสร้างความเชื่อใจและมั่นใจในการทำงาน การมีจิตสาธารณะ มีความยินดีที่จะเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม สอดคล้องกับแนวคิดของ กนิษฐ์ วงศ์บุญมาก และคณะ (2563 : 198) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความผูกพันต่อองค์กร โดยพุทธสันติวิธี ในธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) สำนักงานใหญ่ วิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสานวิธี เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า ความผูกพันในองค์กรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจิตใจของพนักงานที่มีต่อองค์กร หลักสาราณียธรรม 6 เป็นพุทธสันติวิธีที่จะทำให้เกิดความผูกพันในองค์กรทำให้สร้างคุณค่าด้านจิตใจโดยทุกคน

เป็นเจ้าขององค์กรร่วมกัน รูปแบบการเสริมสร้างความผูกพันต่อองค์กร โดยพุทธสันติวิธี ในองค์กรธุรกิจการเงิน คือ SAR - 4C Model's UNITY FOR PEACE ซึ่งประกอบด้วย 1) ร่วมกัน กำหนดเป้าหมายร่วมกัน (Share Vision) บนพื้นฐานหลักธรรมสาราณีธรรม 6 2) สภาพแวดล้อม ในการทำงาน บรรยากาศในการทำงานที่ดี (Atmosphere) 3) Reward & recognition หมายถึง การทำดีต้องมีคนเห็น ให้ขวัญกำลังใจ มีคนชื่นชม 4) Challenge ทำอย่างไรให้พนักงานรู้สึก ว่า งานของตนนั้นมีคุณค่า มีความท้าทาย และมีความหมาย (Meaningful) 5) Communication for Peace การสื่อความ การสื่อสารที่มีหลายช่องทางหลายวิธี 6) Compensation การบริหารค่าตอบแทนอย่าง เป็นธรรม และ 7) Cultural of Loving Kindness การสร้างวัฒนธรรมองค์กรให้เกิดความรัก ความเมตตา และสอดคล้องกับ อภัสรา สีคอนเตา และคณะ (2562 : 26) ได้ศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา : การวิจัยทฤษฎีฐานราก ผลการวิจัยพบ ว่า การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษามีข้อสรุปเชิงทฤษฎี ดังนี้ 1) การเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมในสถานศึกษาเป็นกระบวนการป้องกัน แก้ไขและเยียวยาฟื้นฟูการเกิดความขัดแย้งใน สถานศึกษา การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ด้าน โครงสร้าง และด้านจิตใจ 2) วิธีเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา จำแนกได้ 5 ลักษณะ คือ (1) สร้างแรงจูงใจ (2) มีส่วนร่วม (3) สนับสนุนทรัพยากรและสารสนเทศที่จำเป็น (4) มอบหมายงาน และ (5) พัฒนาศักยภาพครู

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสาราณีธรรมกับ การเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยะของ เขต 1 ควรนำผลการศึกษาไปใช้และศึกษาค้นคว้าวิจัย ดังนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การประยุกต์ใช้หลักสาราณีธรรมเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า ระดับการประยุกต์ใช้หลักสาราณีธรรมและสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก เหมาะสมแก่การนำมาปรับใช้กับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน อีกทั้งยังส่งผลต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน และการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ผู้นำองค์กรต้องเห็นคุณค่าและความสำคัญ พร้อมทั้งให้การสนับสนุน ส่งเสริม และอำนวยความสะดวก โดยการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักสาราณีธรรม และสันติวัฒนธรรม ในสถานศึกษาต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

2. สถานศึกษา ควรนำแนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา ไปสู่การปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในทุกระดับ ส่งผลให้ประสิทธิผลของการปฏิบัติงานมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบการบริหารที่ส่งผลให้เกิดสันติวัฒนธรรมในองค์กรหรือวิธีการอื่น ๆ ที่เป็นแบบอย่างที่ดีส่งผลต่อการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งสันติวัฒนธรรม
2. ควรมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยและพัฒนาในรูปแบบนวัตกรรมเพื่อส่งเสริมสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา ที่จะเป็นส่วนเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กร สังคม และประเทศชาติ
3. ควรมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเชิงนวัตกรรมในการพัฒนาเสริมศักยภาพการบริหารสถานศึกษา